

Vlaanderen
is omgeving

Vlaamse Overheid
Departement Omgeving
Afdeling Gebiedsontwikkeling,
Omgevingsplanning en –projecten
Directie Gebiedsontwikkeling – Team Mer
Koning Albert II-laan 20 bus 8
1000 Brussel
T 02/553 80 79
mer@vlaanderen.be
www.omgevingvlaanderen.be

Richtlijnen voor het Plan-MER

Vlaams Gemeenschappelijk

Landbouwbeleid 2023-2027

Initiatiefnemer:

Vlaamse Overheid
Beleidsdomein Landbouw en Visserij
Departement Landbouw en Visserij
Afdeling Beleidscoördinatie en Omgeving
Koning Albert II-laan 35, bus 40
1030 Brussel

24 november 2021

PLMER-272-RL

1. Inleiding

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vormt een Europees stimulerend beleid waarbij een kader wordt aangeboden met een reeks van steunmaatregelen voor landbouw en het bredere platteland.

De algemene doelstellingen van het GLB zijn:

- bevorderen van een slimme, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector om voedselzekerheid te garanderen;
- intensiveren van milieuzorg en klimaatactie en bijdragen aan de verwezenlijking van de milieu- en klimaatgerelateerde doelstellingen van de Unie;
- versterken van het sociaaleconomische weefsel van de plattelandsgebieden.

Deze doelstellingen worden aangevuld met de horizontale doelstelling die erin bestaat de sector te moderniseren door kennisstimulering en -deling, innovatie en digitalisering in de landbouw en de plattelandsgebieden en door bevordering van de benutting daarvan.

Om invulling te geven aan het GLB in de periode 2023 – 2027 stelt Vlaanderen een Vlaams GLB Strategisch Plan (GLB-SP) op, waarbij steunmaatregelen worden opgenomen die tegemoet komen aan de specifieke Vlaamse noden.

Gelijktijdig met de opmaak van het GLB-SP zal een plan-MER opgesteld worden conform het generieke spoor uit het DABM¹. De kennisgeving (KG) voor het plan-MER is volledig verklaard op 13 juli 2021. De terinzagelegging van de KG liep in alle Vlaamse steden en gemeenten van 30 juli 2021 tot en met 29 augustus 2021. Deze terinzagelegging werd o.a. aangekondigd op de website van het Team Mer, in de krant 'De Standaard' (30 juli 2021) en via aanplakking op officiële aanplakplaatsen van de betrokken steden en gemeenten. Tegelijkertijd vroeg het Team Mer adviezen bij de administraties en openbare besturen.

Het Team Mer stelt deze bijzondere richtlijnen (verder richtlijnen) op om de inhoudsafbakening/methodologie die in het MER gevolgd moet worden, vast te leggen. Zij houden rekening met principieel verplichte onderdelen van een plan-MER op basis van art. 4.2.8 §1 bis van het DABM, de ontvangen inspraakreacties en de ontvangen adviezen (zie overzicht in bijlage) en met het overleg van 9 september 2021 tussen de initiatiefnemer, het studiebureau, de adviesinstanties en het Team Mer.

De initiatiefnemer heeft er bij de start van de m.e.r.-procedure voor gekozen om de in de KG voorgestelde methodologie voor bepaalde onderdelen reeds verder uit te werken tot een ontwerp-MER. Voor andere onderdelen, zoals bepaalde kwantitatieve berekeningen, beperkt de KG zich tot hetgeen vereist is (namelijk het voorstel van methodologie).

Deze richtlijnen hebben betrekking op de reikwijdte, het detailleringsniveau en de inhoudelijke aanpak van het plan-MER. Het plan-MER moet opgesteld worden zoals door de initiatiefnemer voorgesteld in de KG, aangevuld/aangepast met de specifieke vereisten die in deze richtlijnen

¹ Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, B.S. 3 juni 1995, zoals herhaaldelijk gewijzigd.

geformuleerd worden. Waar de KG en de richtlijnen van elkaar zouden afwijken, moet voorrang gegeven worden aan de richtlijnen.

2. Voorgenomen plan, alternatieven en algemene en methodologische aspecten

Algemeen

Bij het opstellen van de KG² was GLB-SP op hoofdlijnen gekend en worden o.a. de algemene doelstellingen, conditionaliteit en interventies (waaronder ecoregelingen) beschreven. Anderzijds is bijvoorbeeld het budget per maatregel nog niet opgegeven zodat nog geen inschatting van de bijdrage van iedere maatregel gemaakt kan worden. Ook de wijze waarop Vlaanderen invulling zal geven aan de conditionaliteit en hoe ecoregelingen en conditionaliteit zich tot elkaar verhouden is nog onduidelijk. Hiervan is namelijk enkel de beschrijving uit de Europese verordening overgenomen. Bovendien geldt de Vlaamse wetgeving als te hanteren onderlat. Het GLB-SP is dus nog in evolutie. Wanneer in een latere fase het plan concreter of meer gedetailleerd wordt, zal ook het MER dat niveau moeten volgen en kan fijnstelling van de methodologie nodig zijn. In dat geval kan het Team MER aanvullende bijzondere richtlijnen opstellen.

Het GLB-SP is een vrij strategisch plan dat bepaalt waaraan subsidies gegeven worden om zo bepaalde doelstellingen te realiseren. Het is echter vooralsnog ook nog niet beslist hoeveel subsidies voor elke maatregel voorzien zijn. Indien het budget slechts beperkt zou zijn, kan ook verwacht worden dat de positieve milieueffecten beperkt zullen zijn. Het MER kan een insteek geven over de gewenste middelen die best voorzien kunnen worden voor bepaalde maatregelen. Inherent aan een dergelijk plan is dat er vele onzekerheden zijn. **Het Team Mer raadt daarom aan duidelijke doelstellingen (bvb. aantal inschrijvende landbouwers, aantal ha, aandeel areaal met toepassing van maatregelen, aantal dieren, ...) voorop te stellen en dan na te gaan hoe het GLB-SP hieraan kan bijdragen.**

Verder zal het MER specifiek aandacht schenken aan de controleerbaarheid en handhaafbaarheid van de voorgestelde maatregelen aangezien dit een belangrijke parameter is om de effectiviteit van de maatregelen te beoordelen. Een andere belangrijke variabele is de participatiegraad van landbouwers. Voor dit gegeven kunnen de evaluaties van de vorige planperiodes input geven.

In enkele adviezen en inspraakreacties wordt de vrees geuit dat, rekening houdend met de huidige nog beperkte kennis over het plan, er een continuïteit van het huidige beleid wordt nagestreefd en dat dit zal blijven zorgen voor een voortdurende achteruitgang op vlak van klimaat, milieu, natuur en gezondheid³. Vanuit adviezen en inspraak kwamen daarom ook een aantal suggesties

² De kennisgeving omvat alle nodige elementen. Voor een aantal onderdelen is de in de kennisgeving voorgestelde methodologie reeds uitgewerkt tot een ontwerp-MER (m.a.w.; voor een aantal effectgroepen zijn de effecten al beschreven en beoordeeld zoals het ook zou gebeuren in het MER zelf). Gezien het voorgenomen plan op het moment van de kennisgeving nog niet volledig gekend was, kon nog geen volledig beeld gegeven worden van alle effecten.

³ In de reactie van BBL/WWF stelt men o.a. "*Volgens een recent rapport van de Europese Rekenkamer zijn de landbouwemissies niet gedaald, hoewel er in de begroting van het GLB-fonds zo'n 100 miljard euro gereserveerd werd om de klimaatimpact te verkleinen. Bovendien heeft landbouw in België de tweede grootste BKG-uitstoot per hectare binnen de EU. De biodiversiteit in ons landbouwgebied gaat er de laatste decennia steevast op achteruit. Met 46% van de landoppervlakte speel de landbouw een belangrijk rol in het ruimtegebruik in Vlaanderen, en daarmee ook op de biodiversiteit in ons land. Ook heeft landbouw invloed op*

naar voor om het plan te verbeteren. Voor een aantal suggesties vraagt het Team Mer in deze richtlijnen dieper in te gaan op deze suggesties door de problematiek en/of de milieueffecten te beschrijven. Deze suggesties worden verder in deze richtlijnen vermeld. Andere suggesties worden overgemaakt aan de initiatiefnemer om deze al dan niet op te nemen in het plan.

Algemeen vraagt het Team Mer dat er in het MER duidelijker wordt beschreven wat de minimale (Europese en Vlaamse) verplichtingen zijn (waar deze relevant zijn en reeds definitief vastgelegd), wat het voorstel voor het GLB-SP is en -waar relevant- wat mogelijke alternatieve invullingen zijn (op vlak van maatregelen, de grens tussen verplichtingen en vrijwillige maatregelen, budgetverdeling...). Indien na de beoordeling van het GLB-SP zoals het nu voorligt, zou blijken dat er aanzienlijk negatieve effecten zouden zijn of dat bepaalde vooropgestelde doelstellingen niet gehaald kunnen worden, kunnen dan op basis van de gemaakte suggesties maatregelen voorgesteld worden.

Referentiesituatie

De referentiesituatie is de huidige situatie. In de mate van het mogelijke, zal deze beschrijving verder gekwantificeerd worden. Volgende bronnen kunnen hiervoor aanvullend gebruikt worden:

- de website <https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/> bevat een overzicht van zowel milieukundige, economische als sociale gegevens over de landbouw;
- de analyse van de perceelsregistratie (<https://landbouwcijfers.vlaanderen.be/analyserencentste-perceelsaangifte>) die wordt aangeboden in de dataset Open geodata, met ligging van de bedrijven en de percelen;
- de VLIF duurzaamheidsdatabank (<https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1668698>); met gegevens op bedrijfsniveau over dierenwelzijn, waterkwaliteit en – kwantiteit, energiebesparing, ammoniakemissie, fijn stof, geur, methaan- en lachgasemissie.
- berekeningen en tools van de Stroomgebiedbeheerplannen; “Scenario’s voor de onderbouwing van het stroomgebiedbeheerplan – deel oppervlaktewaterkwaliteit”
- resultaten sedimentmeetnet

De beschrijving in de KG is gebaseerd op 2015-2020 en dit geeft daarnaast ook een inzicht in de effectiviteit van maatregelen ten opzichte van het vorige GLB 2014-2020. De (kwantitatieve) evaluatie van de maatregelen (en de bijhorende budgetten) van het vorige GLB zal een belangrijke indicator zijn bij het inschatten van de effecten van het toekomstige GLB, voornamelijk voor die parameters waar de huidige inspanningen onvoldoende blijken om tot een verbeterde of goede omgevingstoestand te komen, of waar veranderende klimaatomstandigheden een hoger inspanningsniveau vragen om hogere negatieve effecten op te vangen.

Bij de beoordeling van de effecten van het plan zal rekening gehouden worden met mogelijk relevante ontwikkelingen in de nabije toekomst. In het MER zal minstens rekening gehouden met gewijzigde omstandigheden omwille van klimaatverandering (extreme neerslag, droogte,...). Dit kan gebeuren met behulp van een ontwikkelingsscenario.

Methodologie en beoordeling

De methodologie voor de effectbeoordeling, zoals voorgesteld in de KG, bestaat uit 3 onderdelen:

grondwater- en oppervlaktewaterkwaliteit, o.a. door aanwezigheid van fosfaat en nitraat, een tendens die volgens VMM ongunstig evolueert.” (de bijhorende referenties van deze stellingen zijn opgenomen in de reactie)

1. Een beoordeling van het GLB-SP t.a.v. het Vlaams beleid inzake milieu (§5.2).
2. Een kwalitatieve inschatting van de potentiële milieueffecten van het GLB-SP (§5.3.1)
3. Een kwantitatieve inschatting van de potentiële milieueffecten van bepaalde onderdelen van het GLB-SP voor de disciplines bodem, oppervlakte- en grondwater, lucht en klimaat (§5.3.2).

Beoordeling ten aanzien van beleidsplannen

In de KG wordt een kwalitatieve beoordeling voor het Luchtbeleidsplan 2030 en de Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 voorgesteld en een kwantitatieve toetsing t.o.v. het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030.

Naast dit plan-MER wordt er eveneens, voortvloeiend uit de Europese verplichtingen, een ex-ante evaluatie opgesteld waarin aangetoond wordt op welke wijze het GLB-SP bijdraagt aan de Europese beleidsvisies. Aangezien deze evaluatie eveneens nuttige inzichten zal bijbrengen aan het MER, worden de conclusies, namelijk hoe het GLB-SP bijdraagt aan diverse Europese beleidsplannen, bij voorkeur toegevoegd aan dit plan-MER.

Naast de plannen waar het GLB -SP vanuit de EU-verordening (*momenteel nog niet gepubliceerd*) verplicht aan moet bijdragen, kan het GLB-SP natuurlijk ook een impact hebben op andere beleidsplannen. Het MER zal daarom, minstens kwalitatief, ingaan op de EU en Vlaamse klimaatdoelstellingen, de Green Deal, de Van boer tot bord-strategie, de Biodiversiteitsstrategie en LULUCF (met aandacht voor Fit for 55) en de landenspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie voor het GLB-SP. Voor deze plannen zal ook verduidelijkt worden of ze opgenomen zijn in de GLB-verordening en of deze plannen beïnvloed worden door het GLB-SP.

Het MER zal ook het verband leggen met het lopende proces rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). In welke mate kunnen de voorziene maatregelen van het GLB-SP bijdragen aan de Vlaamse PAS doelstellingen (en m.a.w. de stikstofdepositie laten dalen) of ermee conflicteren.

De kwalitatieve en kwantitatieve beoordeling van de maatregelen

De kwalitatieve beoordeling bestaat uit 36 fiches. Per fiche wordt een maatregel besproken door middel van een korte beschrijving van de maatregel en een beperkte kwalitatieve beoordeling per discipline. Algemeen gesteld heeft deze beoordeling, zoals nu uitgewerkt in de KG, eerder een beperkte meerwaarde. De meeste maatregelen hebben vaak een positief effect maar of het effectief een wezenlijk bijdrage kan hebben aan de verbetering van de huidige (milieu)toestand blijft nog onderbelicht.

Naast de kwalitatieve beoordeling is er in het MER ook een kwantitatieve beoordeling gepland. De kwalitatieve en kwantitatieve beoordeling samen zouden het mogelijk moeten maken inzicht te geven in de effecten van het GLB-SP op het milieu en hierbij ook inzicht moeten geven of bestaande problematieken effectief worden aangepakt.

De kwantitatieve beoordeling zal o.a. gebaseerd zijn op de resultaten uit modellering en monitoring van het vorige GLB-SP. De methodologie is op dit vlak slechts op hoofdlijnen uitgewerkt in de KG. Het is bijvoorbeeld onduidelijk welke kwantitatieve gegevens zoal beschikbaar

zullen zijn. Bij de disciplinespecifieke opmerkingen wordt verder ingegaan op de aspecten waar verder kwantificatie wenselijk is.

Voor de disciplines bodem, oppervlakte- en grondwater, lucht en klimaat is volgens de KG een kwantitatieve evaluatie gepland. Voor de discipline biodiversiteit is dit niet voorzien. Het Team Mer vraagt voor deze discipline de huidige situatie en problematieken zo kwantitatief mogelijk in beeld te brengen en de effectbespreking, waar relevant, ook zo maximaal mogelijk te kwantificeren.

Een aantal algemene aandachtspunten waarmee met MER bij de beoordeling rekening zal houden zijn:

- Effecten worden beoordeeld t.o.v. de referentiesituatie. Dit is de huidige situatie op het terrein die, mede onder invloed van het vorige GLB, bekomen is.
- Het is van belang om niet enkel naar de effecten van de specifieke maatregelen te kijken maar ook naar het effect van het geheel van maatregelen (met de bijhorende budgetten), inclusief de interacties tussen de maatregelen.
- Soms kan een effect variëren per locatie. Het effect van eenzelfde maatregel kan positief, neutraal of negatief zijn voor bijvoorbeeld de aanwezige erfgoedwaarde(n). In dit geval zal dit ook zo aangegeven worden in de beoordeling.
- Als het aangewezen lijkt om “geen achteruitgang” als effect te vermelden, dan bij voorkeur ook deze bewoording gebruiken.
- Als afhankelijk van de verdere invulling “zowel positieve als negatieve effecten” mogelijk zijn, dan deze omschrijving gebruiken.

Disciplinespecifieke aandachtspunten

Deze disciplinespecifieke aandachtspunten bevatten een aantal aanvullende aandachtspunten bij de hierboven vermelde algemene richtlijnen m.b.t. de methodologie. Deze aandachtspunten bestaan uit aanvullingen/correcties bij de beschrijving van de referentiesituatie, aanvullingen/correcties bij de kwalitatieve effectbeoordeling en problematieken (+ eventueel bijhorende suggesties) die specifieke aandacht vragen. Vanuit het MER kunnen vervolgens voorstellen gedaan worden (i.e. milderende maatregelen) om de verschillende maatregelen inhoudelijk aan te passen.

Discipline klimaat

- De KG vermeldt op pagina 110-111 dat het klimaatbeleidsplan streeft naar een reductie van de landbouwemissies van -26% tegen 2030. Volgens het advies van departement Omgeving is er in de periode 2005- 2018 echter een stabilisering (+1%) van de emissies in de landbouwsector vastgesteld. Zoals reeds voorzien zal het MER op kwantitatieve wijze de potentiële bijdrage van het GLB-SP aan de doelstelling bepalen en hierbij dus ook rekening houdend met het gegeven dat de voorbije periode eerder een stabilisering optrad. De haalbaarheid van de voorgestelde maatregelen zal geëvalueerd worden. Recent zijn ook de EU-doelstellingen voor klimaatmitigatie aangescherpt. Welke invloed heeft dit op het GLB-SP?
- Het effect van het plan op de LULUCF-doelstelling (geen netto LULUCF broeikasgasuitstoot in de periode 2021-2030, opgedeeld in twee 5-jaren periodes) en de 2050 doelstelling (i.e. in de landbouwbodems heeft het koolstofgehalte tegen 2050 een optimale zone bereikt

en zijn de landbouwpraktijken zodanig geëvolueerd dat het koolstofgehalte blijft stijgen of stabiel blijft op een hoog niveau) zal moeten ingeschat en beoordeeld worden. Het gaat hier zowel om wijzigingen in landgebruik (vb. omzetten van grasland naar akkerland) als beheer van bepaalde landgebruikscategorieën (vb. beheermaatregelen op akkerland of grasland).

Het Team Mer vraagt een kwantitatieve inschatting van de koolstofopslag/uitstoot in landbouwbodems zodat kan nagegaan worden wat de bijdrage van het GLB-SP is aan de klimaatdoelstellingen.

- Het MER zal bij adaptatie aandacht schenken aan o.a. aangepaste drainagetechnieken en waterbeheer. Verder zal er ook aandacht zijn voor de effecten van maatregelen uit het GLB-SP op klimaatadaptatie. Maatregelen kunnen bijdragen aan klimaatadaptatie maar kunnen ook een negatief effect hebben op klimaatadaptatie van de ruimere omgeving.
- Omtrent de gekoppelde steun stelt de KG o.a. “*We kiezen voor een uitfasering ten laatste tegen 2027 van de bestaande gekoppelde inkomenssteun en voor een duurzaam alternatief om zowel de weggevallen inkomenssteun op te vangen als de klimaatdoelstellingen te realiseren waarvoor de betrokken veehouders inspanningen leveren.*” Dit alternatief zal in het MER nader beschreven en verduidelijkt worden. Op welke wijze en hoeveel (kwantitatief) kan dit alternatief bijdragen aan de klimaatdoelstellingen?

Discipline bodem

- Op pagina 118 van de KG wordt gesteld dat de effectgroep bodemgebruik niet relevant is omdat “*het plan niet bepaalt hoeveel landbouwgrond er mag zijn, welke percelen er mogen/kunnen/moeten wijzigen, ...*”. Dit zal verder verduidelijkt worden.
- VMM-water stelt o.a. dat de klimaatsverandering een impact heeft op erosie. Teelttechnische maatregelen en bufferstroken zijn onvoldoende om extreme neerslagevents op te vangen. Hiervoor zijn meer structurele maatregelen nodig. De klimaatsverandering zorgt ook voor nattere winterperiodes. Dit impliceert een toename van de erosie op de (onbedekte) akkerpercelen. Het maximaal bedekken van de bodem jaarrond is cruciaal en dient zo ruim mogelijk opgenomen te worden in de conditionaliteit voor alle percelen (ongeacht de erosiegevoeligheidsklasse). Algemeen, stelt VMM-water, kan er met de kwalitatieve benadering niet aangetoond worden dat in het voorgestelde MER rapport er voor erosie en sedimentaanvoer naar waterlopen een positief effect zal zijn tegenover de actueel geldende maatregelen. Ook het advies van het departement Omgeving stelt dat de kwaliteit van de Vlaamse landbouwbodems, niet enkel uitgedrukt in koolstofgehalte, maar ook fysisch (bvb. bodemverdichting) en biologisch continu afneemt zodat ook de weerbaarheid tegen weersextremen afneemt en de milieudruk van landbouwactiviteiten toeneemt. Door voortschrijdende erosie wordt de bodem verder aangetast. Dit leidt plaatselijk tot grote problemen van wateroverlast en erosie. Het Team Mer vraagt dat het plan-MER naast een (kwalitatieve) beschrijving van de verwachte effecten ook een kwantitatieve inschatting geeft van het aantal hectare met maatregelen tegen o.a. erosie.
- Het advies van departement Omgeving bevat nog een aantal opmerkingen over de beschrijving van de referentiesituatie en de effectbeoordeling m.b.t. erosie. Deze info zal verwerkt worden in het MER.

- Ovam meldt o.a dat er steeds meer info komt over 'emerging contaminants' allerhande, ook in landbouwgronden. Denk hierbij, naast de gewasbeschermingsmiddelen, ook aan potentiële verontreiniging (additieven (bv. koper, zink, ...), farmaceutica, antibiotica, ziektekiemen, ...) die via kunstmest, organische mest (dierlijk en plantaardig), bodemverbeteraars, compost, rioolslib, specie van waterlopen... op het land in de bodem kunnen worden gebracht. Naast voedselveiligheid (opname van verontreiniging in gewassen voor consumptie) en voedselzekerheid (aantasting bodemleven door verontreiniging met aantasting bodemvruchtbaarheid tot gevolg) speelt ook de impact van verontreiniging naar de omgeving (bv. uitspoeling naar grondwater, oppervlaktewater, drinkwater, ecologie, biodiversiteit...) een rol.
Het komt aan de MER-deskundige toe om deze info te verwerken in het MER indien deze relevant geacht wordt.
- Vzw Aktiegroep Leefmilieu Kempen merkt o.a. op dat een aantal elementen nog niet behandeld werden in de KG zoals de relatie tussen verzuring/vermesting en verdroging van de bodem die zorgt voor de mobilisatie van o.a. zware metalen in het grondwater, de impact van drainage t.b.v. de landbouw en de toename (grond)waterwinningen door de land- en tuinbouw toenemen. Het komt aan de MER-deskundige toe om deze info te verwerken in het MER voor zover relevant.
- Specifiek omtrent de aanleg van bufferstroken wordt opgemerkt dat bij voorkeur wordt ingezet op meerjarige/permanente bufferstroken i.p.v. éénjarige bufferstroken (meerjarige stroken zullen het jaar rond sediment afvangen en zorgen voor opbouw van de organische koolstof in de bodem, wat de bodemkwaliteit verbetert). Het MER zal nader ingaan op deze maatregel en de voor- en nadelen beschrijven.
- Specifiek omtrent het erosiebeleid wordt opgemerkt dat er enkel voorwaarden (conditionaliteit) zijn op paarse en rode percelen voor acute vormen van bodemerosie maar geen aandacht voor sluipende bodemerosie op gele percelen (proportioneel een veel grotere oppervlakte). Er is ook te weinig opvolging van de maatregelen op het terrein (en dus onmogelijk om een betrouwbare inschatting te maken van de effecten van de maatregelen). Evenmin is er de mogelijkheid om regionale differentiaties te maken. Suggesties uit adviezen/inspraak zijn o.a. om de registratie van verplichte erosiemaatregelen voortaan verplicht in de jaarlijkse landbouwaangifte op te nemen, het toepassingsgebied van verplichte brongerichte erosiemaatregelen verruimen of teeltvrije bufferstroken langs waterlopen via de voorwaarden (conditionaliteit) of gecombineerd met een ecoregeling (zoals bv. 3m verplicht, uitbreidbaar via ecoregeling) op te leggen. Het MER zal nader ingaan op de (meest kansrijke) maatregelen en de voor- en nadelen beschrijven. Vanuit het MER kunnen voorstellen gedaan worden (i.e. milderende maatregelen) om de verschillende maatregelen inhoudelijk aan te passen.

Discipline water

- Het plan-MER zal aandacht besteden aan:
 - o nitraten, fosfaten & stikstof⁴ en de maatregelen die kunnen bijdragen tot een verbetering van de concentraties (zoals aantal hectare met maatregelen), hierbij

⁴ In het advies van departement Omgeving zijn o.a. volgende vaststellingen toegevoegd:

- Fosfaat in oppervlaktewater in landbouwgebied, geen verbetering, zelfs lichte stijging van meetpunten met slechte waterkwaliteit sinds 2003; weliswaar stijging van punten met goede waterkwaliteit sinds 2016
- Nitraten in oppervlaktewater in landbouwgebied: stijging van aantal rode punten sinds 2017.

- rekening houdend met veranderde omstandigheden onder invloed van het klimaat (o.a. meer afstroming)
- pesticiden: Welke maatregelen (zoals aantal hectare grasstroken langs waterlopen) worden genomen? Hierbij rekening houdend met veranderde omstandigheden onder invloed van het klimaat (o.a. meer afstroming)
 - de macro-invertebraten-index en de maatregelen die kunnen bijdragen tot een verbetering van deze index (zoals aantal hectare bijkomende maatregelen, grasstroken langs waterlopen, verlaging van de eutrofiëring (hoe en met hoeveel) en verlaging van de pesticidedruk (hoe en met hoeveel))
- VMM-water stelt o.a. dat zowel in het kwantitatieve luik als het kwalitatieve luik het aspect overstromingen zeer weinig tot niet aan bod komt. De realiteit wijst er echter op dat het huidige bodemgebruik bij zowel intense zomerse neerslagperiodes als langdurige neerslagperiodes een grote impact heeft op de overstromingskarakteristieken. Een vergelijking van de runoff-coëfficiënten van de verschillende bodemgebruiken in Vlaanderen zijn voldoende om te beseffen dat er zonder een structurele reductie van de verhoogde afstroming van landbouwgebied voor heel wat locaties geen structurele oplossingen van het overstromingsrisico te halen zijn. Het risico kan enerzijds gereduceerd worden door overstromingsbestendige gewassen te verbouwen in de zones die onderhevig zijn aan overstromingen en anderzijds de afstroming van percelen zoals akkers te reduceren zodat lager gelegen gebieden minder af te rekenen krijgen met wateroverlast.
 - De drinkwatersector/Aquaflanders merkt o.a. op dat uit de waterkwaliteitsanalyses (P93-94) kan worden afgeleid dat de algemene kwaliteitstoestand van het watersysteem op vele plaatsen ontoereikend is voor de aanmaak van drinkwater en dat er grote inspanningen moeten geleverd worden door de drinkwatersector om het oppervlaktewater en grondwater te zuiveren. Pesticiden en hun metabolieten, enerzijds, en nitraten anderzijds vormen het grootste risico voor de waterkwaliteit. Het advies bevat diverse opmerkingen bij de bespreking van de referentiesituatie (o.a. naar waterkwantiteit, bodemverdichting en pesticiden). Deze informatie zal verwerkt worden in het plan-MER. Tenslotte heeft Aquaflanders enkele suggesties voor het plan namelijk dat maatregelen (o.a. bemesting en pesticidengebruik) prioritair ingezet worden in de beschermingsgebieden drinkwater en het opzetten van een centrale databank van gebruiksgegevens omtrent pesticidengebruik (wie, welke stof, waar en wanneer). Deze suggesties worden overgemaakt aan de initiatiefnemer.
 - Bij de bespreking van de maatregelen dient er meer aandacht te gaan naar maatregelen die een positief effect hebben op infiltratie (behoud grasland, verhoogd koolstofgehalte, inzaai groenbedekkers, beperken erosie, ... zijn allen gunstig voor een verhoogde infiltratie doordat er minder run-off is, verbeterde bodemstructuur, meer water kunnen vasthouden).
 - Specifiek omtrent de maatregel 'Aanleg van bufferstroken langs waterlopen' is het een optie om na te gaan om bufferstroken te versterken tot 3m teeltvrij (i.p.v. 3m pesticidenvrij en bemestingsvrij). Het MER zal nader ingaan op deze maatregel en de voor- en nadelen beschrijven.

-
- Nitraten in grondwater: geen enkele verbetering van de kwaliteit van het grondwater na 2014. p101 sinds 2000 een steeds stijgende ammoniakemissies en emissies van stikstofoxiden, een steeds grotere belasting van het oppervlaktewater
 - Verzurende emissies: Geen evolutie in de NH3 en NOx-emissies in de landbouw in het laatste decennium '*de uitstoot stagneert*' p87

Discipline biodiversiteit

- INBO stelt dat het aangewezen is om ook de algemene impact van landbouw op natuur te bekijken (impact op de biodiversiteit in het landbouwgebied, impact op natuurgebieden, impact op biodiversiteit elders in de wereld, buiten de eigen landsgrenzen) en niet alleen de impact van de gesteunde activiteiten. INBO adviseert om de impact van de gesteunde activiteiten te situeren ten opzichte van de specifieke impact van landbouw op biodiversiteit (grijpen de maatregelen voldoende in op de specifieke landbouwkundige oorzaak van een bepaalde impact op biodiversiteit en gaan de maatregelen aldus voldoende ver om het verlies van biodiversiteit te stoppen en vooral ook de biodiversiteit te herstellen, voldoende kansen te bieden?).
- Het ANB merkt op dat, aanvullende op de beschrijving van de referentiesituatie van de natuurlijke en biologische kwaliteit, de status van Rode Lijst soorten niet enkel een gevolg is van vermindering van geschikt habitat/leefgebied of versnippering, maar eveneens een gevolg van het gebruik van herbiciden, pesticiden, antibiotica... o.a. in de professionele landbouw, de intensivering in de landbouw (toegenomen frequentie van landbouwhandelingen, ...) net zoals het droogtrekken van meerdere natte valleien en natte(re) gebieden. Tegelijk zijn heel wat verschillende en zeer waardevolle biotopen, die een habitat vormen voor talrijke dieren en planten, net afhankelijk van (historische) landbouwlandschappen en -praktijken.
De data in de paragraaf over Natura 2000 (p 97/98) is niet correct. De informatie en het bijhorende taartdiagram moeten aangepast worden (*meer info in het advies van ANB*). Ook het advies van INBO bevat nog bijkomende informatie en bronnen voor de beschrijving van de referentiesituatie omtrent vermessing en kritische depositiewaardes, Natuurrapport 2020 en biologische landbouw.
- Omtrent de inschatting van de potentiële milieueffecten merkt INBO in het algemeen op dat de beschrijving vrij oppervlakkig blijft en dat de voorspelde positieve impact van de maatregelen op biodiversiteit dikwijls overschat wordt (bv. meerjarig grasland is niet a priori biologisch waardevol). INBO adviseert om bij zo'n analyse het expliciete verband te leggen met de omvang van de problemen (toestand weide- en akkervogels, graslandvlinders, bestuivers, bodembiodiversiteit, historisch permanent grasland, etc.) en het gewenste bereik van maatregelen om die te remediëren. Het is hierbij aangewezen om na te gaan in welke mate het geheel van maatregelen en de vooropgestelde budgetten in verhouding staan tot de omvang van de problemen (biodiversiteit, klimaat, milieukwaliteit). In het advies staan verschillende paginagewijze opmerkingen op de effectbeoordeling (p. 118 – p.161).
Ook het advies van ANB bevat een aantal opmerkingen op de effectbeoordeling van specifieke fiches en over pesticiden in het algemeen (§5.3 in de KG).
- Omtrent de passende beoordeling en de verscherpte natuurtoets stelt ANB o.a. dat meerdere van de voorgestelde maatregelen een gunstig effect zullen hebben op de natuurwaarden in de speciale beschermingszones en VEN-gebieden. Het vrijblijvende karakter van het plan houdt echter wel het risico in dat het niet toepassen/uitvoeren van maatregelen aanleiding kan geven tot een negatief effect op de natuurwaarden of de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen.
In de passende beoordeling dient minstens onderzocht te worden of de maatregelen en de randvoorwaarden uit het GLB-SP geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone binnen Vlaanderen kunnen veroorzaken.

- Diverse goedgekeurde soortenbeschermingsplannen houden verband met landbouwactiviteiten (weidevogels, akkervogels, hamster,...) In het MER zal nagegaan worden welke relevant zijn en hoe het GLB-SP deze ondersteunt.
- Het plan-MER zal specifiek ingaan op wilde bestuivers. Welke maatregelen zijn er voorzien om de achteruitgang te stoppen? Wat is de verwachte gerealiseerde vermindering van het gebruik van pesticiden en wat is de verwachte bijkomend gerealiseerde oppervlakte aan voedsel- en neststroken?
- Het plan-MER zal specifiek ingaan op akker- en weidevogels. Welke maatregelen zijn er voorzien om de achteruitgang te stoppen? Wat is de verwachte gerealiseerde oppervlakte met maatregelen die ten goede komen van akker- en weidevogels? Idem voor een aantal soorten van roofvogels: kiekendieven en velduil.
- Het plan-MER zal specifiek ingaan op het aandeel kleine landschapselementen (KLE's) (houtkanten, dreven, poelen). In de mate van het mogelijke zal de evolutie van KLE's in beeld gebracht worden. Kunnen de investeringen via het GLB-SP het elimineren van KLE's compenseren?
- Specifiek omtrent de conditionaliteit '*GLMC 1 voor het behoud van blijvend grasland*' wordt opgemerkt dat opnieuw meer blijvend grasland omgezet kan worden⁵ en een stelselmatige 'verjonging'⁶ van blijvend grasland mogelijk is. Bijkomend is er ook een vraag naar het veilig stellen van de historisch permanente graslanden⁷. Het MER zal ingaan op deze problematieken (en de bijhorende effecten op biodiversiteit, koolstofopbouw,...), de bestaande en te verwachte evoluties beschrijven en indien nodig milderende maatregelen formuleren.
- Specifiek omtrent de conditionaliteit '*GLMC 9: voor aandeel natuur in landbouwgebied*' wordt gevraagd om in het MER, in de mate van het mogelijke, kwantitatieve cijfers op te nemen over het huidige aandeel van deze niet-productieve elementen in Vlaams landbouwgebied en welke inspanning geleverd zou moeten worden in Vlaanderen aan GLMC 9 te voldoen.
- Specifiek omtrent de verplichte bestrijding van akkerdistel zal in het MER de verenigbaarheid met de biodiversiteitsgerichte maatregelen worden nagegaan.
- Tenslotte werd er gesuggereerd om in het MER te werken via een ecosysteembenadering om de effecten van het plan in beeld te brengen. Het Team Mer is van mening dat deze methodologie kan gebruikt worden maar -desgevallend- weliswaar enkel als aanvulling en niet ter vervanging van de methodologie zoals beschreven in de KG en deze richtlijnen. Het is aan de betrokken MER-deskundigen om de noodzaak ervan in te schatten.

⁵ BBL Deze stelt dat de verhouding blijvend grasland/BLO met maximaal 5% mag afnemen op het regionale niveau. Het referentiejaar daarvoor verschuift met het nieuwe GLB echter van 2012 naar 2018. Deze 'shifting baseline' maakt mogelijk om opnieuw meer blijvend grasland om te zetten, waarbij waardevolle koostofstocks⁵ in de bodem verloren gaan. Op deze manier blijft een stelselmatige afname van het areaal blijvend grasland in Vlaanderen mogelijk.

⁶ BBL Door de ruime definitie van 'blijvend grasland' als landbouwperceel waar meer dan 5 jaar grasland werd aangegeven is in de praktijk een stelselmatige 'verjonging' van het blijvend grasland mogelijk. Dit betekent dat oude blijvende graslanden uit het areaal verdwijnen en worden vervangen door jong blijvend grasland. Deze jonge graslanden beschikken niet alleen over een lagere ondergrondse koolstofopbouw maar hebben onder andere ook een lagere meerwaarde voor biodiversiteit, waterbergend vermogen, etc...

⁷ Historisch permanente graslanden zijn reeds beschermd door de Vlaamse regelgeving maar in de praktijk blijkt dat deze graslanden, ondanks deze bescherming, nog steeds gescheurd worden. Indien deze graslanden eveneens onder het GLB-SP beschermd zouden kunnen worden zou er minder onduidelijkheid zijn en is de bescherming mogelijk effectiever.

Discipline Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie

- Onroerend Erfgoed stelt in zijn advies o.a. dat de effectbeoordeling slechts summier is uitgewerkt; de effecten voor de deeldiscipline “landschap” zijn te summier en te vaag geformuleerd en de deeldisciplines “bouwkundig erfgoed” en “archeologie” komen niet aan bod. Verder is het ook niet duidelijk wat in het document onder de term “landschap” wordt begrepen. Het is van belang om “landschap” in de ruime betekenis te bekijken en dus ruimer dan cultuurhistorisch landschap. In tegenstelling tot de discipline Landschap, Bouwkundig erfgoed en Archeologie is de discipline “Biodiversiteit” meer uitgewerkt. Heel wat maatregelen met effect op “Biodiversiteit” zijn echter door te trekken naar en ook van toepassing op de erfgoeddisciplines. Verder leveren historisch permanente graslanden (HPG) niet enkel een grote bijdrage aan de bescherming van de biodiversiteit maar hebben ze vaak ook hoge erfgoedwaarden.
Het advies van Onroerend Erfgoed bevat voorbeelden om bovenstaande elementen te onderbouwen en een aantal paginagewijze, specifiek opmerkingen. Deze werden overgemaakt aan de initiatiefnemer en het studie bureau en zullen waar relevant verwerkt worden in het MER.

Discipline mens

- Een aantal reacties stellen onder andere dat het belangrijk is dat het GLB-SP een stimulerend beleid moet zijn (dus niet restrictief), dat de maatregelen effectief, efficiënt en/of resultaatgericht moeten zijn, haalbaar en betaalbaar voor de boer en dat er aandacht moet zijn voor controle/handhaving van de maatregelen. Deze elementen komen bij voorkeur aan bod komen bij de effectgroep landbouw binnen de discipline Mens. Op een kwalitatieve wijze kan specifiek ingegaan worden op elementen zoals de haalbaarheid en de kans dat landbouwers instappen op de aangeboden maatregelen. Aspecten zoals effectiviteit van een maatregel en de effecten van die maatregel op bv. biodiversiteit komen in principe reeds aan bod binnen de andere disciplines.
- Verder werd opgemerkt dat in de KG weinig aandacht was voor lokale productie, korteketen en voedselzekerheid (bvb. tijdens de pandemie konden grenzen dichtgaan waardoor lokaal de voedselzekerheid in het gedrang kan komen). Ook dit element kan op een beschrijvende wijze aan bod komen in de discipline Mens.
- Aspecten zoals voedselveiligheid, pesticiden en dergelijke zullen aan bod komen bij mensgezondheid.
- Tenslotte werd via de inspraak ook voldoende aandacht gevraagd omtrent dierenwelzijn. Het MER zal op dit aspect ingaan en nagaan op welke wijze het plan dit reeds tracht te bevorderen en de effectiviteit ervan.

Discipline lucht

- Bij de bespreking van de referentiesituatie over emissie van fijn stof (p. 89) stelt VMM lucht voor het volgende toe te voegen ‘*Door de uitstoot van ammoniak draagt de landbouw ook in sterke mate bij tot de vorming van secundair fijn stof. Dat heeft tot gevolg dat de landbouw instaat voor ongeveer 43 % van de atmosferische PM2,5-concentraties die veroorzaakt worden door uitstoot van Vlaamse bronnen. Merk hierbij wel op dat gemiddeld genomen ongeveer 70 % van de atmosferische PM2,5-concentratie in Vlaanderen veroorzaakt wordt door buitenlandse emissiebronnen.*’ Bron: Vlaams Luchtbeleidsplan 2030, § 2.5.2

(gewest)grensoverschrijdende effecten

In de KG is gemotiveerd dat een grensoverschrijdende plan-m.e.r.-procedure niet nodig/zinvol wordt geacht. Via de Espoo-contactpersonen werden de buurlanden en -gewesten op de hoogte gebracht van de opstart van een plan-MER-procedure voor het GLB-SP (24 juni 2021). Vanuit de buurlanden en -gewesten hebben we geen reactie ontvangen dat men toch de grensoverschrijdende plan-m.e.r.-procedure wenselijk acht.

Niettegenstaande zal het plan-MER wel aandacht geven aan mogelijke grensoverschrijdende effecten, ook al gaat het slechts over lokale of beperkte effecten.

Het advies van het INBO bevat omtrent mogelijke (gewest)grensoverschrijdende effecten het volgende:

- Het verminderen van ammoniak en stikstofoxiden heeft grensoverschrijdende positieve effecten. De achtergronddepositie vermindert en de kans op het overschrijden van de kritische lasten of de kritische depositiewaarden vermindert. Hoeveel van het probleem wordt opgelost dankzij het GLB-SP, of slaagt het GLB-SP erin dit probleem op te lossen? Vlaanderen heeft hierbij een belangrijke verantwoordelijkheid omdat de stikstofexport beduidend groter is dan de stikstofimport (Schneiders et al. 2020).
- Maatregelen m.b.t. waterbeheer (bv. overstromingsgebieden) waardoor het overstromingsrisico stroomafwaarts vermindert, zorgen ook voor positieve grensoverschrijdende effecten. Dit geldt zowel voor Vlaanderen t.o.v. buitenland/Wallonië als omgekeerd.

3. Juridische en beleidsmatige context

De KG bevat het juridische en beleidsmatige kader dat voor dit MER van belang is in de vorm van een duidelijke overzichtsmatrix. Het MER zal zorgvuldig nagaan waar de relevantie van deze randvoorwaarden zich situeert. Het is van belang om ook tijdens het opstellen van het MER de stand van zaken hiervan op te volgen. Bijlage 2 van deze richtlijnen bevat een overzicht van de aanvullingen uit de adviezen/inspraak waar het MER alvast rekening mee zal houden.

4. Overige bepalingen

Het plan-MER zal opgave doen van de leemten in de kennis die tijdens het uitvoeren van het milieueffectenonderzoek werden vastgesteld. Het MER zal aangeven hoe met deze leemten is omgegaan en hoe zij kunnen doorwerken in de verdere besluitvorming.

In het MER zal per discipline aangegeven worden of er eventueel opvolgingsmaatregelen (monitoring) voor te stellen zijn die vanuit de leemten in de kennis noodzakelijk worden geacht of die nodig zijn in functie van de aanpak en inhoud voor de vervolprocedure en besluitvorming.

Gezien het strategische niveau van het plan, kan het nuttig zijn extra aandacht te besteden aan monitoring. Per discipline kunnen bijvoorbeeld evaluatiecriteria afgebakend worden in functie van

een verdere monitoring van de effecten van het plan. Op deze wijze kan het plan gedurende de hele planperiode opgevolgd worden en eventueel tussentijds bijgestuurd worden.

In het MER wordt een discipline-overschrijdende samenvatting opgenomen over de verwachte gevolgen voor het milieu en hoe en in welke mate de voorgestelde maatregelen deze kunnen voorkomen of milderen. De milderende maatregelen die voorgesteld zijn vanuit verschillende disciplines/thema's zullen discipline-overschrijdend t.o.v. elkaar afgewogen worden. Bij de milderende maatregelen dient aangegeven te worden waar deze zullen/kunnen doorwerken.

De niet-technische samenvatting zal een afzonderlijk leesbaar deel van het rapport vormen dat de essentie van de overige delen beknopt en correct weergeeft. De tekst moet zodanig geschreven zijn dat hij begrijpelijk is voor een gemiddelde lezer.

5. Goedkeuring van de opstellers van het plan-MER

Zoals voorgesteld in de KG zal Paul Arts als erkende MER-coördinator optreden. Het Team Mer gaat akkoord met de voorgestelde erkende MER-coördinator en het team van medewerkers. Wijzigingen aan het team van opstellers in de loop van het m.e.r. moeten gemeld worden aan het Team Mer. De beslissing over deze wijzigingen zal meegedeeld worden aan de initiatiefnemer.

Digitaal getekend door
Lina Grooten
Afdeling Gebiedsontwikkeling, Omgevingsplanning en -projecten

Bijlage 1

Er werden tijdens de terinzagelegging van de KG 7 inspraakreacties ontvangen (Boerenbond, Natuurpunt, WWF/BBL, Vzw Aktiegroep Leefmilieu Kempen, 2 van burgers en 1 van een bedrijf).

Lijst met instanties die gereageerd hebben en die verder betrokken worden in de verdere procedure:

- Agentschap Natuur en Bos (2 adviezen)
- Agentschap Onroerend Erfgoed
- De Vlaamse Waterweg (geen opmerkingen)
- Departement Omgeving
- Drinkwatersector/Aquaflanders
- INBO
- OVAM (2 adviezen)
- Sport Vlaanderen (geen advies)
- Vlaamse Waterweg (geen opmerkingen)
- VLM
- VMM lucht
- VMM Water
- Provincie Antwerpen
- Provincie Vlaams-Brabant
- Provincie West-Vlaanderen

Alle Vlaamse steden en gemeenten kregen een adviesvraag. Enkele hebben een inhoudelijke reactie gegeven op de aanpak van het MER (o.a van Brugge, Gent en Riemst). Een aantal reacties van steden en gemeenten hadden dan weer voornamelijk betrekking op het plan zelf (o.a. dat het GLB-SP ondersteunend en stimulerend moet zijn, efficiënt en effectief,...). De meerderheid van de steden en gemeenten heeft geen opmerkingen, geeft een gunstig advies of heeft niet gereageerd.

Lijst met instanties die niet gereageerd hebben:

- Departement Landbouw en Visserij, Afdeling Duurzame Landbouwwontwikkeling
- Departement MOW
- VEKA
- Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid Afdeling Toezicht Volksgezondheid
- Provincie Limburg
- Provincie Oost-Vlaanderen

Bijlage 2: juridische en beleidsmatige kader

Overzicht van de aanvullingen uit de adviezen/inspraak op het juridische en beleidsmatige kader (zie §3.1 van de kennisgeving):

- In tabel 2-2 'uit de regelgeving voortvloeiende beheerseisen' wordt vermeld onder biodiversiteit en landschap dat 'de landbouwer het verbod , de vergunningsplicht en de voorwaarden voor het wijzigen van de vegetatie en landschapselementen moet naleven binnen de speciale beschermingszone. In het natuurdecreet wordt in art 13§4-5 beschreven dat dit niet enkel moet gebeuren binnen de speciale beschermingszone, maar in alle gele (agrarische) en groene (natuur- bos...) gebieden ingekleurd op het gewestplan of RUP. Dit is op dit moment ook zo in het kader van de geldende regeling van de randvoorwaarden in uitvoering van het GLB-SP.
- Bij de informatie omtrent het natuurdecreet (p50) wordt onder meer beschreven wanneer een passende beoordeling moet opgesteld worden, maar ten minste even belangrijk is dat *'De overheid die over een vergunningsaanvraag, een plan of programma moet beslissen, mag de vergunning slechts toestaan of het plan of programma slechts goedkeuren indien het plan of programma of de uitvoering van de activiteit geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van de betrokken speciale beschermingszone kan veroorzaken. De bevoegde overheid draagt er steeds zorg voor dat door het opleggen van voorwaarden er geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan ontstaan.'*(natuurdecreet art 36 ter §4)
- De natuurvergunning (p 51) is vervangen door een omgevingsvergunning voor vegetatiewijziging.
- Bosdecreet (p51) : sinds oktober 2017 is er een partiële integratie van het bosdecreet en natuurdecreet, waarbij niet langer bosbeheerplannen opgemaakt worden maar natuurbeheerplannen
- Bosdecreet (p51) een ontbossing wordt geregeld in een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen en niet langer met een stedenbouwkundige vergunning.
- De Vlaamse Klimaatstrategie 2050 dient als randvoorwaarde opgenomen te worden.
- De Europese Drinkwaterrichtlijn is eveneens relevant aangezien deze het concept van de DWPA's (drinking water protection area's) oplegt terwijl nu enkel de Europese KRW aangehaald wordt.
- Het besluit inzake duurzaam gebruik pesticiden is niet alleen relevant voor de discipline biodiversiteit maar ook voor de discipline water.
- Het Vlaams Luchtbeleidsplan 2030 werd reeds goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 25 oktober 2019.
- Het Vlaams Stofplan mag geschrapt worden.
- Onder 'NEC-richtlijn (2016/2284/EU)'. De zin 'Het Vlaamse NECreductieprogramma werd door de Vlaamse Regering goedgekeurd in 2003' mag geschrapt worden, is niet meer relevant in deze. Bij de bespreking van het Vlaams Luchtbeleidsplan 2030 wordt er correct vermeld dat het Vlaams Luchtbeleidsplan 2030 tevens het nieuwe Vlaamse NEC-plan is.
- Actieplan Duurzaam beheer van biomassa(rest)stromen 2015-2020 (goedgekeurd door Vlaamse Regering, 10 juli 2015) toevoegen.
- Vlaams Actieplan Voedselverlies en biomassa 2021-2025 toevoegen.

- Op p. 47 en 60 staat: “Momenteel liggen de 3de generatie stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 in openbaar onderzoek.” Het voorliggende document dateert van juni 2021. Het openbaar onderzoek van de 3de generatie stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 werd afgerond op 14 maart 2021. Een goedkeuring door de Vlaamse Regering is voorzien tegen eind 2021.
- Bij ruimtelijke ordening wordt verwezen naar ‘het besluit betreffende de ruilverkaveling en landinrichting’. Het doel van ruilverkaveling en landinrichting zijn echter verschillend. Vandaar wordt dit best gesplitst als volgt:
 - o Wet op de ruilverkaveling: hier kan het doel zoals daar nu staat overgenomen worden
 - o Decreet landinrichting: doel: het decreet heeft als doel de afstemming en de toepassing op geïntegreerde wijze van instrumenten en de uitvoering van maatregelen die gericht zijn op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van functies en kwaliteiten van de ruimte.
- Bij natuur wordt best ook Natuurinrichting vermeld.
- Het Vlaams Natura 2000 programma
- Het aspect “pesticiden” komt nu enkel aan bod onder “Natuur” maar betreft ook andere aspecten zoals “Water” en “Mens”. Tegelijkertijd ontbreekt verwijzing naar de verordeningen achter RBE12 en 13, en bijvoorbeeld ook de ambitie in kader van de “van boer tot bord”-strategie.